

Заснування Кам'янець-Подільського державного українського університету: історико-правові процеси за доби Гетьманату

У статті розглядається комплекс важливих історико-правових питань, пов'язаних із заснуванням Кам'янець-Подільського державного українського університету, аналізується роль урядових структур та органів місцевого самоврядування у цьому процесі, розкривається діяльність визначних державних, громадських та культурних діячів на ниві розбудови системи національної вищої освіти.

Ключові слова: Кам'янець-Подільський державний український університет, І. Огієнко, професорсько-викладацька корпорація, студенти, товариство „Просвіта”, міське самоврядування, навчальний заклад.

Постановка проблеми в загальному вигляді... В історії національно-визвольних змагань українського народу 1917 – 1921 рр. є чимало знакових подій, контрверсійно оцінених як сучасниками, так і науковцями, котрі досліджують проблемні питання цієї доби. Заснування державних українських університетів, у зв'язку з вагомим впливом на процес особистісного фактору, належить до кола саме таких питань.

Один із перших дослідників історії Кам'янець-Подільського державного українського університету В. Геринович, репрезентуючи можливості радянської науки кінця 1920-х років, у спеціальній праці намагався обґрунтувати тезу про те, що ініціатива в справі заснування навчального закладу не могла належати „тогочасному Центральному Уряду України”, а лише винятково громадянству міста [1, с.1].

Не обійшов увагою питання культурно-освітнього будівництва й сам гетьман П. Скоропадський, акцентуючи погляд читача на найбільш значимих досягненнях у цій сфері. У свою чергу він категорично не міг погодитися з іншим твердженням, а саме, що „честь заснування Української Академії Наук та двох українських університетів не може належати Гетьманщині 1918 року” тільки через ту обставину, що „ініціатива цього й деякі підготовні в цім напрямі праці” належали Центральній Раді. Як висновок його міркувань: „Такі твердження не витримують критики: мало ще того, що така думка була – треба було її реалізувати” [2, с. 617]. На думку гетьмана, „і Академія Наук, і два університети (Київський і Кам'янецький), і багато-багато інших вищих, середніх та нижчих шкіл і найрізніших освітніх культурних інституцій, також і інституцій для розвитку різних мистецтв – це наслідки відданості українській культурі багатьох українських діячів, на чолі яких стояли такі люди, як Василенко, Стебницький, Науменко, П. Я. Дорошенко, І. Огієнко) [2, с.617].

Формулювання цілей статті... Хоча на сьогодні вітчизняна історіографія збагатилася чималою кількістю доробків з даної проблеми, проте це не суттєво вплинуло на перебіг її обговорення в науковому просторі. Дискусії з багатьох питань не припиняються й понині [3; 4; 5]. На деяких складових процесу розбудови вищої школи на західних теренах держави, що мали місце за часів Центральної Ради, зосереджував свою увагу в колективній праці і автор пропонованого повідомлення [6, с.6-12]. У даній статті він ставить за мету проаналізувати деякі аспекти історико-правового плану, пов'язані із заснуванням українського державного університету в Кам'янці-Подільському за доби Гетьманату.

Аналіз досліджень і публікацій та виклад основного матеріалу... У переддень гетьманського перевороту на Поділлі відбулася знакова подія, яка мала вагоме значення у справі реалізації університетського проекту. З 21 по 27 квітня 1918 р. у м. Вінниці працювало перше народне зібрання, яке розглянуло чимало справ, що відносилися до культурно-освітньої сфери.

Напередодні цієї події лідер кам'янецької „Просвіти” К. Солуха у пошуках додаткових джерел фінансування спеціально приїхав до міста, де з червня 1917 р. тимчасово розміщувалася Подільська губернська народна управа – виконавчий орган крайового земства [7, с.46]. У розмові із завідуючим відділом народної освіти управи В. К. Приходьком він з'ясував, що справа з виділенням коштів губернським самоврядним органом може зіткнутися з певними непереборними для позитивного вирішення проблемами. В історичній літературі цілком виразно було наголошено на двох найбільш значимих із них. Одна крилася у достатньо об'єктивній ситуації, пов'язаній з важким фінансовим становищем земств, а відтак практично не викликала заперечень. Справді, селянські господарства переживали природній занепад, зумовлений як наслідками Першої світової війни, так і революційними подіями тогочасної доби. А це, у свою чергу, призводило до суттєвого скорочення бюджетних надходжень місцевих земств. Ситуація ускладнювалася й високим рівнем інфляції, що також не сприяло нормалізації місцевих фінансових ресурсів [8, с.125].

Інша проблема безпосередньо стосувалася самого виконавчого органу, якому належало внести ініційоване питання на розгляд губернського народного зібрання. У даному випадкові йдеться про політичні уподобання членів управи та їхнього ставлення до справи національно-культурного

відродження. Лапідарні характеристики на кожного з них у висвітлені В. Приходька виглядали не зовсім переконливими для успішного вирішення справи: Городецький – ”властиво був малорос, із ухилом вправо”; Ільницький – „російський соціал-демократ, людина, що до української влади ставилася виразно вороже, а до українських культурних починань із явною нехиттю й скептицизмом”; Стадник – ”старший заможний чоловік, що більше орієнтувався „на панів” і ніяк не міг второпати, що це за Україна”; Богацький – „свідомий українець”; власне сам В. Приходько [9, с.316] та С. Іваницький.

Означений персональний склад надав певні підстави дослідникам, услід за В. Приходьком, вважати справу з підтримки проєктованого університету на рівні управи не вповні ясною і зрозумілою [7, с.47], щонайменше паритетною [10, с.164]. Однак політичні засади останньої навряд чи могли істотно вплинути на процедуру проходження питання, навіть на його попередньому етапі. По-перше, виконавчий орган Подільського земства на той час був лише тимчасовим органом, що не могло надавати йому достатньої впевненості у прийнятті особливо важливих рішень. По-друге, до початку 1918 р. управа зуміла кадрово „здемократизуватися”, тобто поряд з членами „старої царської управи” до її складу увійшло декілька представників „від установ чи організацій революційного часу”. По-третє, на момент практичного розв’язання питання в губернії майже повсюдно завершилися вибори гласних до народного зібрання, які засвідчили переконливу перемогу українських демократичних сил [11]. За цих обставин думка членів управи з принципових питань життєдіяльності громади, що виносилися на розгляд колегіального органу, була не такою вже й важливою. Поза сумнівом, ці реалії усвідомлювалися багатьма.

З огляду на сукупність даних факторів виглядає цілком зрозумілим, чому управа самоусунулась від розгляду питання, переклавши його підготовку на відділ народної освіти, що, однак, зовсім не применшує той об’єм важливої підготовчої роботи, яку виконав В. Приходько у цьому плані. Він продумав конструкцію структури доповіді достатньо ґрунтовно, з цілковитим усвідомленням наявного комплексу проблемних питань, що могли викликати певні зауваження бодай в частини гласних народного зібрання.

За його особистим визнанням, довести колегам необхідність заснування університету на Поділлі було не важко. На користь національного проєкту позитивно спрацьовував як закордонний досвід (відповідність до кількості населення, що мешкало у певному регіоні мережі відкритих вищих шкіл), так і, як не прикро це було констатувати, внутрішня загальноукраїнська ситуація, що склалася в питанні українізації Київського, Одеського та Харківського університетів [12, с.364]. Цей процес відбувався надто повільно і навряд чи міг здобути позитивну оцінку в національно свідомій частини гласних.

Значно проблемнішим, на думку В. Приходька, виглядало питання щодо обґрунтування правомірності розташування університету саме в Кам’янці-Подільському. Вінниця у цьому сенсі могла виявити власну зацікавленість, а відтак й спробувати перехопити ініціативу.

Як би там не було, але саме дія цих двох чинників не давала керівникові відділу народної освіти почуватися впевнено на етапі підготовки питання. Втім, його хвилювання до певної міри виявилися таки безпідставними. Губернська народна рада з першого дня своєї роботи продемонструвала чітку визначеність як у своїх політичних засадах, так і в окресленні пріоритетів розвитку Подільської громади.

Зокрема, розпочинаючи своє перше пленарне засідання рада показово вшанувала пам’ять усіх загиблих від більшовизму [13, арк.5], вирішила назватися першим демократичним зібранням, позаяк у попередніх шести скликаннях гласні обиралися за цензовими обмеженнями [13, арк.5 зв.] та одногосно підтримала земельний закон Центральної Ради [13, арк.6 зв.-7]. Не менш знаковим було і заключне засідання ради. Завершуючи роботу, рада усім складом проспівала „Заповіт” та „Ще не вмерла Україна” [14, арк.24 зв.].

Щодо культурно-освітніх справ, то народне зібрання виявилось досить прихильним до цієї проблематики. Варто лише зазначити, що до складу шкільної комісії записалося 20 чоловік. Кількісно вона була найбільшою [15, арк.9 зв.]. Розглядаючи на своєму засіданні культурно-освітні проєкти, комісія разом з позитивним ставленням до ідеї розбудови в краї національної вищої школи наразі підтримала цілий ряд інших культурно-освітніх починань [16].

Не викликало прогнозованих дискусій і питання місця розташування університету. Можливості Вінниці у цьому плані виявилися не такими вже й великими. Це стало зрозумілим уже на другий день роботи ради. Констатуючи неможливість забезпечити управу нормальними умовами праці, народне зібрання прийняло рішення про черговий переїзд виконавчого органу до Кам’янця-Подільського [15, арк.9]. Сюди ж перебравось і більшість земських установ.

Ухвала про підтримку університетського проєкту і виділення для його реалізації 1 млн. карб. було прийняте радою одногосно [17, арк.20 зв.]. Цьому сприяв і той факт, що у переддень голосування народне зібрання обрало В. Приходька головою виконавчого органу [18, арк.17 зв.]. Крім того, в останній день засідання ради було обрано комісію з організації вищого наукового закладу і в м. Вінниці [14, арк.23].

Прихід до влади гетьмана П. Скоропадського вніс деяке сум'яття у справу подальшого впровадження проекту. Проте уже 9 травня М. Василенко, котрий посів посаду міністра освіти, на засіданні ради Міністерства розвіяв тривогу, задекларувавши програмні цілі в освітній сфері. Він планував зберегти попередній курс. „Я сюди прийшов не ламати, а продовжувати тут зроблене й бажаю найширшого й найглибшого розвитку української національної школи... З свого боку мушу зазначити, що мене тепер дуже обходить думка про українізацію, яка ніби-то провадиться силоміць. Це справа, яка для нашої користі мусить мати інший вигляд в очах деяких кіл суспільства; ці кола – буржуазія, до якої належать всі будучі сили наших часів. Зробити ці кола нашими прихильниками – велика перемога, великий здобуток, про який варто і дуже варто подбати. Як це зробити діло практики, але значення має це питання ще і от з якого боку: на суперечки на національним ґрунті марно витрачається багато часу й сили, а наслідки цього для діла невеликі. – Я маю своїм завданням мирити національні течії, по змозі уникаючи тих суперечок, але ніяк не покидаючи гасла нашого уряду: самостійна національна Українська держава” [19, с.337-338].

Що у даному випадкові вкладав у визначення національного характеру держави М. П. Василенко сказати важко, але відомий український історик В. Ф. Верстюк небезпідставно припускає, що його запевнення швидше було даниною кон'юктурі моменту, „насправді ж йшлося про державу малоросійського зразка, в якій би українська культура була б не уніфікуючою і консолідуючою суспільство силою, а лише відмітною рисою, яка не ставила під сумнів необхідність російської культури в Україні” [20, с.167]. Саме так розумів національне питання і гетьман П. Скоропадський.

Політика уряду в галузі українізації освіти відзначалася диференціацією і непоквапливістю. Найширше українська мова мала впроваджуватися у нижчій початковій школі, яка мала послуговуватися українськими підручниками, стриманіше у середній та вищій. Показовою в цьому сенсі є конфіденційна розмова М. Василенка з В. Вернадським, яку останній так переказав у своєму щоденнику: „Він цілком усвідомлює ту ворожу стіну, яка його оточує. Пробує її розбити та бореться з поданими йому заходами насильницької українізації. Лучицький мені казав про поспішне вироблення проекту статуту [українського державного] унів[ерситету] (Павлуцький і К); опісля гетьманська комісія переробила його у більш прийнятній формі. В[асиленко] каже, що він статуту ходу не дасть. Потрібно взагалі це з'ясувати. Зараз видавати статут – nonsense, особливо з огляду на небажаність класи відмінності між російськими та українськими зак[ладами]” [21, с.99].

Отже, з цього можна зрозуміти, що ідея створення паралельного св. Володимиру українського державного університету була запущена насамперед з метою зберегти від українізації перший. До речі, це було однією із вимог представників вищих шкіл України, які у другій половині квітня 1918 р. зібралися на свій перший з'їзд. У резолюції „Про мову викладання у вищій школі” професорське зібрання виразило своє глибоке переконання у тому, що осередки наукової діяльності та вищої наукової освіти, які нині діють на Україні, будуть збережені у цілковитій недоторканості в інтересах культурного розвитку України, і жодні утиски російської мови у вищій школі не будуть допущені”. Разом з тим, з'їзд віднісся з належним співчуттям „до справедливих бажань культурних представників українського народу створити українську науку та вищу українську школу” [22, с.39].

За місяць після проведення цього заходу відбулися чергові епохальні події, які змусили Міністерство освіти оперативно визначитися з власною позицією у справі університетського будівництва. 18 травня 1918 р. Рада лекторів Українського народного університету на своєму засіданні обговорила питання про відкриття з 1 червня 1918 р. філії УНУ в Кам'янці-Подільському. Відповідальним за реалізацію цього завдання на громадських засадах був обраний І. І. Огієнко [7, с.50-51]. Крім того, у науковому середовищі обговорювалася можливість злиття Українського народного університету з університетом св. Володимира [22, с.532].

Наразі 21 травня 1918 р. розпочав свою роботу II з'їзд професорів та викладачів вищих державних і приватних навчальних закладів міст Києва, Харкова, Одеси, Катеринослава та Ніжина. У вироблених проектах резолюцій, запропонованих до розгляду в намічених зібраннях комісіях, що торкалися питань викладання, зокрема зазначалося: „1. З'їзд делегатів від вищих навчальних закладів, визнаючи, що помилкова політика старого уряду, який подавляв розвиток національних культур окремих народностей Росії, мала зокрема своїм наслідком те, що українське національно-культурне відродження мимоволі шукало опори за кордоном, поза впливом російської культури, а це призвело до посилення іноземних впливів за рахунок російського. Вважаючи це по суті неприродним, оскільки український народ представляє собою одну з гілок російського народу, а українська культура не може не бути спорідненою з російською культурою і, можливо, повинна складати частину її. З'їзд вважає, що обов'язок російських вищих навчальних закладів на Україні, прийти зараз на допомогу створенню української науки та українських наукових закладів. (Прийнята за – 35, проти – 8, утрималось – 11).

2. З'їзд визнає необхідним прагнути до створення окремої державної Української вищої школи нормального типу із збереженням колишнього цензу, як для викладачів, так і для слухачів.

(Прийнято одностайно).

3. З'їзд вважає, що здійснення українізації вищої школи жодним чином не повинно йти шляхом українізації існуючих вищих навчальних закладів.

(Прийнято одногосно при 1, що утримався)" [22, с.532].

Уже наступного дня М. Василенко запропонував Раді лекторів Українського народного університету вибрати зі свого складу в. о. ректора створюваного у Кам'янці-Подільському університету [7, с.51]. Не гаючи часу, Рада у цей же день прийняла принципове рішення: „Повідомити п. Міністра, що на засіданні Ради лекторів Українського Народного Університету 22 травня 1918 р. ухвалено було рахувати людину, відповідальну за своєчасне відкриття Університету в Кам'янці на Поділлі, ідентичною з в. о. ректора Університету" [7, с.51].

І. Огієнко продовжував активно працювати над наповненням реальним змістом ініційованого проекту. Про уже виконану роботу 24 червня він доповідав Комісії в справах вищих шкіл та наукових інституцій України, яка працювала під керівництвом В. Вернадського. Остання позитивно оцінила напрацьовані у цьому плані здобутки, а відтак погодилася з необхідністю відкриття українського університету у Кам'янці-Подільському [7, с.52].

Будучи завантаженим роботою в Києві, Іван Іванович намагався не втрачати контакту із університетською комісією. На її засіданні, яке відбулося 21 червня 1918 р., Діяченко доповів про його прохання приступити до ремонту будинку, де мав розташовуватися навчальний заклад та підготувати до його приїзду приміщення канцелярії. Інше важливе завдання, яке поставив ректор перед комісією, полягало у потребі провести широку інформаційну кампанію серед населення краю з метою роз'яснення усіх питань, що відносилися до майбутнього відкриття університету [23].

На цьому ж засіданні О. Шульмінський проінформував членів комісії про ті заходи, що були спрямовані на виконання будівельних робіт. Зокрема, директором Технічної школи було розпочато ремонт флігеля, де розміщувалися квартири викладацького персоналу.

З метою внесення ясності із справою відкриття університету Діяченко запропонував послати телеграму на ім'я І. Огієнка та О. Пащенко, аби вони повідомили про вирішення цього питання Радою Міністрів, а також, щоб було дано розпорядження про передачу будинку Технічної школи університетській комісії [23].

Основні положення законопроекту про заснування Кам'янець-Подільського державного українського університету Комісія в справах вищих шкіл та наукових інституцій розглянула 1 липня. Він складався із десяти пунктів, які передбачали: „I. Заснувати з 1-го липня 1918 року в Кам'янці-Подільському Український Державний Університет у складі чотирьох факультетів. II. Поширити на цей університет надалі, до видання нових статутів і штатів українських університетів, дію загального статуту і штату Російських університетів 23-го серпня 1884 року, із наступними доповненнями і змінами, а також із дотриманням таких правил: а) перший ректор Кам'янецького Державного Українського Університету і не менше п'яти професорів всіх факультетів його призначаються Міністром Народної Освіти; б) тимчасово, на протязі п'яти років з часу введення в дію цього закону, на посади екстраординарних професорів на зазначених в розділі I факультетах можуть вибиратися особи, які пройшли випробування на ступінь магістра і викладали на посаді приват-доцента одного із російських університетів не менше трьох років, причому скорочення цього терміну допускається в порядку, передбаченому статтею 499 „Уставов Учебных Учреждений и Учебных Заведений" (Св. Законов, т. IX, ч. I, изд. 1893 г.). Такий самий викладацький стаж був потрібний для заміщення посад ординарних і екстраординарних професорів особами з числа російських вчених, які мали ступінь доктора одного із іноземних університетів і були відомі своїми науковими працями, а також викладацькою діяльністю в цих університетах. III. Виділити із коштів Державного казначейства в 1918 р. на початкову організацію зазначених в розділі I факультетів Кам'янецького Державного Українського Університету ... (сума не зазначена. – Авт.), а на утримання особового складу і господарські витрати з 1-го липня 1918 р. по 1-е січня 1919 р. ... (сума не зазначена. – Авт.). Починаючи з 1919 року розмір кредитів, необхідних на утримання різних факультетів, визначити в кошторисному порядку, в міру дійсної потреби і відповідно до діючого штату університету. IV. Виділяти впродовж 1919, 1920, 1921, 1922 рр. із коштів Державного Казначейства на завершення необхідного наукового оснащення кафедр, зазначених в розділі I факультетів Кам'янецького Державного Українського Університету, необхідні додаткові кредити в розмірі, що відповідає дійсній потребі. V. Починаючи з 1919 року, надати Міністерству Народної Освіти [право] замовляти кредити на ведення робіт з будівництва і оснащення будинків Кам'янецького Українського Державного Університету в кошторисному порядку відповідно до потреби. VI. Зобов'язати Кам'янець-Подільське Миське Громадське Управління відвести в районі міста під спорудження будинків для Кам'янецького Українського Державного Університету безкоштовно на весь час, доки в цьому буде потреба, необхідну ділянку землі. Вибір місця і встановлення меж цієї ділянки залишити за Кам'янець-Подільським Миським Громадським Управлінням з погодженням у Міністерстві Народної Освіти. VII. Зобов'язати Кам'янець-Подільське Миське Громадське Управління відіести в районі міста із міських земель або в обмін на них безкоштовно на весь час, доки в цьому буде потреба для університету,

необхідну ділянку землі площею не менше 50 десятин для потреб університету. Вибір місця і встановлення меж цієї ділянки залишити за Кам'янець-Подільським Міським Громадським Управлінням з погодженням у Міністерстві Народної Освіти. VIII. Доручити Кам'янець-Подільському Міському Громадському Управлінню асигнувати не менше 1 мільйона [карб.] на устаткування Університету. IX. До завершення будівництва приміщення для Кам'янецького Державного Українського Університету зобов'язати Кам'янець-Подільське Міське Громадське Управління надати Університетові безкоштовно необхідні тимчасові приміщення площею (не зазначено. – Авт.) сажень. X. Створити Університетську комісію із представників місцевих установ і організацій і покласти на неї тимчасово завідування господарською частиною і питаннями будівництва і облаштування. Склад комісії буде встановлено окремо" [7, с.52-54].

Як бачимо, лєвова частка питань, передусім фінансового та матеріального забезпечення проекту переадресувалася для вирішення на адресу регіональних органів влади. Задля їхнього термінового розв'язання І. Огієнко знову приїхав до Кам'янця. На спільному засіданні, яке відбулося 6 липня 1918 р. під керівництвом П. Бучинського та за участю гласних міської думи (Ш. Бика, Д. Цермана, О. Прусевича, М. Систер, О. Пащенко), членів міської управи (О. Шульмінського, І. Гуменер, Н. Шияна, І. Самусь), голови губернської земської управи В. Приходька, голови повітової народної ради Чирського, голови Подільського єпархіального археологічного товариства Ю. Сіцінського, представника „Просвіти” К. Солухи, міського архітектора Е. Папенгута, Іван Іванович доповів про прийнятий у Києві законопроект, деталізувавши його конкретними цифрами, що не було зроблено під час розгляду цього документу на засіданні комісії. Так, усі факультети мали бути відкриті на протязі п'яти років. На друге півріччя 1918 р. держава планувала асигнувати на університет 773000 карб. Натомість міське самоврядування, зі свого боку, мало відвести для будівництва навчального закладу достатню площу землі, а також 50 десятин для розташування допоміжних установ. Крім того, асигнувати на реалізацію проекту 1 млн. карб. та виділити до появи власних корпусів приміщення площею не менше 1200 сажнів [24, арк.6].

І. Огієнко прояснив ситуацію і в питанні можливого відкриття у структурі навчального закладу богословського факультету. Воно могло стати предметом серйозної уваги за умови матеріальної допомоги подільського духовенства. Ю. Сіцінський запевнив, що з'їзд духовенства, який мав відбутися 19 серпні 1918 р., розгляне дане питання. Так само зібрання уважно вислухало міркування М. Систера та О. Шульмінського на предмет викладання в навчальному закладі єврейської та польської мови та літератури, а також історії [24, арк.6 зв.].

Після цього присутні перейшли до вирішення цілком предметних питань. Щодо відведення землі, то за інформацією О. Шульмінського, місто могло надати можливість університету вибрати одне із трьох місць (північна частина між Неглінським та Проскурівським шосе, за вокзалом біля нових замських казарм та на Руських Фільварках). Це питання викликало певну дискусію, під час якої О. Прусевичем було запропоновано скликати негайне засідання міської думи, в якій просити відвести не 50, а 100 десятин землі. Ця пропозиція схвально була зустрінута усіма присутніми. Огляд земельних ділянок перенесли на вечірній час.

Щодо асигнованих місцевим самоврядуванням сум, то І. Огієнко заявив, що Міністерство освіти просить надати реальні юридичні документи з виділення коштів та поетапність цього фінансування. У контексті розгляду цього питання О. Шульмінський запевнив присутніх про готовність міста щорічно виплачувати по 200000 карб., а В. Приходько ознайомив їх з рішенням губернського народного зібрання про виділення 1 млн. карб., причому 200000 із зазначеної суми мали бути асигновані до завершення 1918 р. Чирський, у свою чергу, запропонував звернутися від імені університетської комісії до провінційних міст та земств з проханням виділити допомогу як безпосередньо навчальному закладу, так і передбачити кошти на стипендії для своїх студентів.

Щодо тимчасового приміщення, в якому зміг би розташуватися університет, то з'ясувалося, що будинок технічної школи хоча й не належить місту, проте воно виявило співчутливе ставлення до інституції. Це знайшло свій вияв у передачі двох десятин землі та виділенні 40000 карб. на облаштування школи. З огляду на це, І. Огієнко заявив, що буде просити Міністерство про тимчасову передачу цього будинку для потреб університету з тим, що місто запропонує школі інше приміщення, а університет надасть можливість школі користуватися своїми лабораторіями. З урахуванням цих аспектів було ухвалене відповідне рішення.

Наступне питання, що його обговорили учасники спільного зібрання, полягало у в'ясненні всіх обставин щодо надання містом кар'єру для добування каміння як необхідного матеріалу для будівництва університетських приміщень.

Врешті, І. Огієнко дав роз'яснення про подальші кроки в діяльності університетської комісії та можливі зміни її складу. Прерогатива вирішення останнього питання належала Міністерству освіти. Однак учасники наради зійшлися на тому, що таки необхідно запропонувати міській думі розглянути питання про перевибори комісії, оскільки на неї покладалося вирішення важливих питань

господарського змісту, будівництва та забезпечення навчального закладу необхідним устаткуванням [24, арк.7-7 зв.].

Цього ж таки дня відбулося зібрання міської думи, на якому було підтверджено її постанови в університетському питанні від 1 квітня 1918 р. Крім того, орган міського самоврядування створив постійний склад комісії із 21 особи під керівництвом І. Огієнка [7, с.55].

Отже, виступаючи по поверненні до Києва перед членами комісії В. Вернадського, Іван Іванович мав можливість доповісти про оперативне вирішення регіональною владою низки питань університетського будівництва, у тому числі фінансового та матеріального характеру. До речі, фінансові зобов'язання місцевих органів самоврядування відіграли не останню роль у прийнятті остаточного рішення на користь Кам'янця-Подільського. На запитання громадськості, чому, наприклад, не відкривається державний університет у Катеринославі, уряд відповів так: „...Департамент Вищої Школи має честь повідомити, що Катеринославський Російський Університет є цілком приватна інституція, яка не одержує жодної допомоги з Державної скарбниці. Заснування нових Українських Університетів при скрутному становищі Державної скарбниці та без щирої допомоги з боку самого громадянства є цілком неможливо. Кам'янець-Подільський Український Університет засновано лише завдяки такій допомозі” [25, с.202].

24 липня 1918 р. університетська комісія зібралася на чергове засідання з метою обговорити отриману від товариша міністра освіти Красуцького телеграму про розміщення навчального закладу в приміщенні технічної школи. Дискусія виявилась досить активною. Це видно хоча б з того, що в обміні думками взяло участь десять членів комісії. У результаті зійшлися на тому, аби обрати із свого середовища спеціальну підкомісію (Бучинський, Самусь, Шиян, Сіцінський, Шульмінський, Гольденберг, Богацький) з чітко визначеними функціями: господарськими (прийняття опису та охорони майна технічної школи), технічними (ремонт будинків) та навчальними (розподіл приміщень для потреб університету) [26, арк.8]. На поточні витрати новому підрозділу було виділено із міської каси 1000 карб.

На цьому ж засіданні О. Пащенко проінформувала присутніх про виділення 21 липня Кам'янецькою повітовою радою 250000 карб. на реалізацію університетського проекту, які планувалося перерахувати впродовж п'яти років. Крім того, додатково у 1918 р. на стипендії незаможним студентам вирішено було асигнувати 5000 карб., а в наступні роки – по 10000 карб. Також повітова рада делегувала своїх представників до складу університетської комісії. Ними стали Чирський та Блідний [26, арк.8 зв.].

За два дні по цьому відбулося останнє читання комісією В. Вернадського законопроекту про заснування Кам'янець-Подільського державного українського університету. Документ був прийнятий із незначними текстовими змінами, що стосувалися можливості відкриття у першому академічному році лише двох факультетів (істотко-філологічного та фізико-математичного з двома відділами) та надання спеціального дозволу в окремих випадках читати лекції російською мовою. Наразі комісія визначила розмір державного фінансування навчального закладу на другу половину 1918 р. [7, с.57].

30 липня департамент вищої школи Міністерства освіти й мистецтва направив ухвалений законопроект за підписом міністра М. Василенка і директора департаменту Ф. Сушицького на розгляд Ради Міністрів. Остання ухвалила відповідний закон 5 серпня 1918 р. [7, с.58]. Останню крапку в юридичному оформленні нової інституції на Поділлі поставив гетьман П. Скоропадський, котрий 17 серпня затвердив „Закон про заснування Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету” [27, с.26].

Висновки... Таким чином, аналіз комплексу різнопланових історичних матеріалів свідчить, що за доби Української держави П. Скоропадського розбудова національної університетської освіти знайшла своє активне продовження. При цьому мотиви, якими керувався у даному відношенні гетьманський уряд та Міністерство освіти зокрема, має похідне значення. Натомість принципово важливим є інший факт. Завдяки консолідації зусиль державних органів влади та структур місцевого самоврядування, подвижникам національних культурних справ вдалося за досить короткий проміжок часу зреалізувати давнішу мрію багатьох поколінь української нації – відкрити власний вищий навчальний заклад на західних теренах держави, що мав стати гарантом незворотних процесів українського державного відродження.

Список використаних джерел та літератури:

1. Геринович В. До історії Кам'янець-Подільського інституту народної освіти / В. Геринович // Записки Кам'янець-Подільського інституту народної освіти / під ред. проф. : д-ра В. Гериновича, Фр. Кондрацького, М. Курневича та ін. – Кам'янець на Поділлі, 1927. – Т. 2. – С. 1 – 24.
2. Скоропадський П. Українська культурна праця за Гетьманщини 1918 р. Сторінка споминів / П. Скоропадський // Наша культура. – 1936. – Кн. 4. – С. 614 – 619.
3. Завальнюк О. М. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (1918 – 2009 рр.) : історичний нарис / Завальнюк О. М., Комарніцький О. Б. – Кам'янець-Подільський, 2009. – 388 с.
4. Колпакова О. В. Кам'янець-Подільський український університет (1918 – 1921) / О. В. Колпакова // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки : міжвідомч. зб. наук. праць. – К., 1994. – Вип. 3. – С. 20 – 24.

5. Кошилов А. О., Завальнюк О. М. Кам'янець-Подільський державний український університет: від ідеї заснування до ліквідації (1917 – 1921 рр.) / Кошилов А. О., Завальнюк О. М. // Український історичний журнал. – 1999. – № 4. – С. 41 – 50.
6. Адамський В. Р. Заснування Кам'янець-Подільського державного українського університету: історико-правові процеси за доби Центральної Ради / Адамський В. Р., Сурник В. М. // Педагогічний дискурс : зб. наук. праць. – Хмельницький, 2009. – Вип. 6. – С. 6 – 12.
7. Свято відкриття Кам'янець-Подільського державного українського університету: Дослідження. Документи. Матеріали / укладач, автор переднього слова і досліджень О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський, 2008. – 280 с.
8. Завальнюк О. М. Земства Поділля в добу Української революції 1917 – 1920 рр. / Завальнюк О. М., Стецюк В. Б. – Кам'янець-Подільський, 2009. – 220 с.
9. Приходько В. Повстання українського державного університету в Кам'янці на Поділлі / В. Приходько // Наша культура. – 1935. – Кн. 5. – С. 305 – 316.
10. Завальнюк О. М. Земство і Кам'янець-Подільський державний український університет (1918 – 1919 рр.) / О. М. Завальнюк // Матеріали XII Подільської історико-краєзнавчої конференції / ред. кол. : Завальнюк О. М. (співголова), Войтенко В. І., Баженов Л. В. та ін. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 2. – С. 163 – 185.
11. Список гласних Подільської губерніяльної народної ради, що приймали участь в першому черговому зібранні ради // Державний архів Хмельницької області (далі: ДАХМО). – Ф. Р – 260. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 3 – 4.
12. Приходько В. Повстання українського державного університету в Кам'янці на Поділлі / В. Приходько // Наша культура. – 1935. – Кн. 6. – С. 364 – 378.
13. Журнал засідання першого зібрання Подільської губерніяльної народної ради 21 квітня 1918 року // ДАХМО. – Ф. Р – 260. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 5 – 7.
14. Журнал засідання першого чергового зібрання Подільської губерніяльної народної ради 27 квітня 1918 року // ДАХМО. – Ф. Р – 260. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 23 – 24 зв.
15. Журнал засідання першого зібрання Подільської губерньської народної ради 22 квітня 1918 року // ДАХМО. – Ф. Р – 260. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 8 – 10.
16. Протокол засідання комісії по народній освіті 24 квітня // ДАХМО. – Ф. Р – 260. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 47 – 48 зв.
17. Журнал засідання першого зібрання губерніяльної народної ради 26 квітня 1918 року // ДАХМО. – Ф. Р – 260. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 19 – 20 зв.
18. Журнал засідання першого зібрання губерніяльної народної ради 25 квітня 1918 року // ДАХМО. – Ф. Р – 260. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 17 – 18 зв.
19. Дорошенко Д. Історія України 1917 – 1920 рр. : [в 2-х т.] / Д. Дорошенко / упорядник К. Ю. Галушко. – К., 2002. – Т. 2 : Українська гетьманська держава 1918 року. – 352 с.
20. Верстюк В. Ф. Микола Василенко: ходіння у владу (громадсько-політична та урядова діяльність 1917 – 1918 рр.) / В. Ф. Верстюк // Проблеми вивчення історії Української революції 1917 – 1921 рр. – К., 2007. – Вип. 2. – С. 158 – 172.
21. Вернадский В. И. Дневники (1917 – 1921) / В. И. Вернадский. – К., 1994. – 270 с.
22. ALMA MATER: університет св. Володимира напередодні та в добу Української революції. 1917 – 1920. Матеріали, документи, спогади: У 3-х кн. – К., 2001. – Кн. 2: Університет св. Володимира за доби Української Центральної Ради та Гетьманату Павла Скоропадського. – 704 с.
23. Протокол засідання Університетської комісії від 21/8 чкрвня 1918 р. // ДАХМО. – Ф. Р – 582. – Оп. 3. – Спр. 3. – Арк. 5.
24. Протокол заседания университетской комиссии совместно с представителями городской управы, губернской и уездной народной Рады от 6 июля (22 июня) 1918 года // ДАХМО. – Ф. Р – 582. – Оп. 3. – Спр. 3. – Арк. 6-7 зв.
25. Поляков М. В. Класичний університет: еволюція, сучасний стан, перспективи / Поляков М. В., Савчук В. С. – К., 2004. – 416 с.
26. Протокол заседания Университетской Комиссии 24/11 июля 1918 г. // ДАХМО. – Ф. Р – 582. – Оп. 3. – Спр. 3. – Арк. 8 – 8 зв.
27. Завальнюк О. М. Українська еліта і творення національної університетської освіти: фундатори й будівничі (1917 – 1920 рр.) / О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський, 2005. – 496 с.

Анотація

В.Р.Адамский

Создание Каменец-Подольского государственного украинского университета: историко-правовые процессы в период Гетьманата

В статье рассматривается комплекс важных историко-правовых вопросов, связанных с основанием Каменец-Подольского государственного украинского университета, анализируется роль правительственных структур и органов местного самоуправления в этом процессе, раскрывается деятельность знаменитых государственных, общественных и культурных деятелей в области строительства системы национального высшего образования.

Ключевые слова: *Каменец-Подольский государственный украинский университет, И. Огиенко, профессорско-преподавательский состав, студенты, общество „Просвіта”, местное самоуправление, учебное заведение.*

Summary

V.R.Adamskyi

Foundation of Kam'yanets'-Podil's'kyi State Ukrainian University: Historic-Legal Processes in the Period of Hetmans

The complex of important historic-legal questions, connected with the foundation of Kam'yanets'-Podil's'kyi State Ukrainian University is studied in the article, the role of governmental structures and local self-governmental bodies in the

process is analyzed, the activity of famous state, social and cultural figures in the sphere of formation of the system of national higher education is revealed.

Key words: *Kam'yanets'-Podil's'kyi State Ukrainian University, I.Ohiyenko, the faculty, students, organization "Prosvita", local self-government, educational institution.*

Дата надходження статті: „15” січня 2010 р.

УДК 37.013.001.76 „20” (045)

В.П.АНДРУЩЕНКО,

*доктор філософських наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
дійсний член НАПН України
(м.Київ);*

В.І.БОНДАР,

*доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України
(м.Київ)*

Модернізація моделі педагогічної освіти відповідно до викликів XXI століття

В статті зацентровано увагу на модернізації моделі педагогічної освіти відповідно до викликів XXI століття.

Ключові слова: *модернізація, модель, педагогічна освіта, виклики XXI століття.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... На сучасному етапі розбудови незалежної української держави питання становлення і розвитку педагогічної освіти стають дедалі суттєвішими для визначення стратегії і тактики формування нової генерації українців. Складна демографічна ситуація, перенасиченість ринку праці недостатньо кваліфікованими робітниками, перевиробництво в окремих сферах спеціалістів і неспроможність їх конкурувати в сучасних умовах ринкової системи створили ситуацію прихованої кризи в освіті. З одного боку, розвиток системи вищої освіти свідчить про здобутки вітчизняної професійної школи у галузях, де вимоги ринку досить жорстко вимагали вчасного реагування на запити замовників, з іншого – досить помітною є екстенсивність у ступені якості і професійної придатності випускників гуманітарних напрямків. Особливо це стосується підготовки сучасного вчителя як виразника тих суспільних потреб і замовлень, що є на часі.

Формулювання цілей статті... Мета статті – окреслити модель педагогічної освіти, що відповідає сучасним суспільним та професійним вимогам до особистості педагога.

Аналіз досліджень і публікацій та виклад основного матеріалу... У світлі завдань Болонської конвенції розроблення стандартів якості вищої освіти має відбуватися з урахуванням широкомасштабних освітніх реформ, що здійснюються у світі.

Окреслюючи в найбільш узагальненому вигляді основні загально-цивілізаційні тенденції, що стверджуються в XXI столітті, визначаючи шляхи модернізації національної освіти, В.Кремень наголошував на необхідності переходу від кваліфікації до компетенції, яка дозволяє людині „знаходити рішення в будь-яких професійних та життєвих ситуаціях, що уможливорює діяльність освіченої особистості незалежно від локального чи глобального контексту ринку праці”. Саме в сенсі відповідності інтеграційному критерію „педагогічна майстерність+мистецтво комунікації+нові технології” він і пропонує переглянути систему підготовки і підвищення кваліфікації вчителя з позицій компетентнісного підходу.

Компетентнісний підхід як нова парадигма формування педагогічних кадрів передбачає включення у систему комплексної стандартизації якості вищої освіти таких новоутворень, як конкурентоспроможність і конкурентноздатність, які за сутністю виступають освітньо-професійними та особистісними індикаторами визначення ступеня готовності випускника до професійно-особистісної конкуренції в умовах ринку праці.

Конкурентоспроможність і здатність до конкуренції – два критерії гармонізації професійного і особистісного в процесі підготовки до життєдіяльності фахівця-освітняка.

Згадані новоутворення гіпотетично здатні інтегрувати ключові і предметні компетенції випускника і характеризувати поліфункціональність, надпредметність, міждисциплінарність, багатокомпетентність, рефлексивність результатів підготовки фахівців в їх індивідуальному, міжособистісному, інституціональному контекстах.

Підходи європейських і українських вчених до визначення змісту і сутності понять „конкурентоздатність” і „конкурентоспроможність” станом на сьогодні є досить дискусійними. Проблема співвідношення даних понять, їх взаємозв'язок із питаннями формування професійної компетентності